

ANNEX 6

SOCIOGRAMA

CULTURA I VALORS
ÈTICS 2

Professor@

ÍNDEX

SOCIOGRAMA.....	3
FUNCIONS.....	4
APLICACIÓ.....	7
AVALUACIÓ DELS RESULTATS.....	9
ALGUNES PISTES D'INTERPRETACIÓ	11
QUESTIONARI (PER PASSAR-LO A CLASSE)	12
BIBLIOGRAFIA	14

SOCIOGRAMA

L'instrument principal utilitzat per estudiar les preferències interpersonals ha estat l'avaluació sociomètrica, iniciada per Moreno (1953).

El test sociomètric consisteix en un instrument dissenyat per tal d'analitzar les relacions humanes de caràcter afectiu.

De fet, el que s'aconsegueix amb aquesta tècnica és representar gràficament amb el sociograma les relacions d'atracció i rebuig, les relacions afectives positives i negatives: la proximitat social entre els membres d'un grup. Dins d'un grup, no tots els membres es relacionen de la mateixa manera entre si; dins d'un grup és molt probable que hi hagi subgrups i/o parelles, en què la relació entre els membres és molt més cohesionada, més propera. A més a més, amb el test sociomètric i la seva representació gràfica (el sociograma), podem considerar el paper que té cada un dels membres del grup (identificar els líders, els individus segregats o marginats...), com també els possibles efectes de les relacions interpersonals sobre el funcionament total del grup. En la pràctica, el test sociomètric consisteix en un conjunt d'eleccions i/o de rebutjos que emet cada membre del grup cap als altres, i així podem avaluar l'aspecte socioafectiu del grup i dels seus integrants.

FUNCIONS

El sociograma compleix dues funcions essencials en el coneixement del grup:

Descriptiva: en tant que descriu l'estructura interna del grup, és a dir, l'estructura de les atraccions i rebutjos, de les actituds positives i negatives. En aquest sentit, és una primera aproximació al grup que permet descobrir diferents característiques del grup com poden ser:

- Si el grup ja està format com a tal, si té algun tipus d'organització interna amb rols diferenciats.
- Els individus més significatius dins del grup, tant per rebre un alt nombre d'eleccions com per rebre un alt nombre de rebutjos.
- Les relacions entre dues persones o més relativament fortes i destacades dins del grup.

Explicativa: permet relacionar determinats aspectes de l'estructura global amb altres aspectes del funcionament del grup. Per exemple:

- Es parteix del supòsit que les persones més triades són les que representen millor els valors del grup; i el contrari amb les persones més rebutjades.
- Els efectes que les circumstàncies o condicions externes tenen sobre l'estructura del grup.
- La relació que hi ha entre l'estructura de sentiments i l'estructura d'interacció.
- La relació entre solidaritat i obediència a les normes del grup.

Aplicar-la correctament consisteix a preguntar als components del grup sobre els altres membres del grup que triaria per portar a terme una activitat determinada. La pregunta (anomenada *criteri*) és especialment important perquè la tècnica tingui bons resultats. De fet, la informació que s'obtindrà amb el sociograma dependrà en gran mesura del criteri triat per l'investigador. No és el mateix preguntar les preferències per tal de fer un treball de matemàtiques que per anar al cinema o per sortir de festa. Per aquesta raó és molt important tenir molta cura a l'hora de seleccionar el criteri d'elecció. Sobre això és important tenir en compte tot un seguit d'aspectes:

- Cal distingir entre els criteris que impliquen eleccions basades en característiques de personalitat i els criteris que impliquen eleccions basades en els papers funcionals d'altres membres del grup.
- Hi ha moltes possibilitats en l'elecció del criteri: de treball, sexual, de joc, de popularitat, cultural...

També es poden donar eleccions més concretes:

Segons les agrupacions afectives

- Basades en una atracció sexual
- Basades en sentiments estables o inestables
- Basades en emocions

Segons les agrupacions de feina

- Limitades a tasques específiques
- Basades en tasques durables i perllongades

Segons agrupacions de jocs

- Socialitzades
- Espontànies
- Asocials

Segons les agrupacions d'interès

- Centrades en aspectes econòmics
- Orientades cap a fites més limitades (formar part d'un club, per exemple)

Normalment sol triar-se més d'un criteri per tal de poder comparar les diferències atribuïbles a l'aplicació de diferents estímuls. A més a més no tots els criteris són aplicables a tots els grups (hi ha variables com l'edat, el sexe, el nivell educatiu, l'ocupació, que poden fer-ne més adients uns que uns altres).

És important seleccionar els criteris generals adaptats al grup que estem estudiant i formular les preguntes de manera clara i concreta.

El nombre d'eleccions o rebutjos, tot i que pot ser lliure, mai no pot ser superior a cinc; el més freqüent és un, tres o cinc. L'ordre en què s'anomenen pot considerar-se una jerarquia de preferències o de rebuig: de les diferents combinacions, apareixen diferents models de proves sociomètriques. A continuació descrivim els dos models més freqüents:

- a.** Tres eleccions de puntuació igual: cada subjecte ha de triar els tres companys o companyes que més o menys prefereixin, sense ordre de preferència, ja que tots rebran la mateixa puntuació.
- b.** Tres eleccions de puntuacions 3, 2 i 1. En aquest model també es trien tres companys i/o companyes però s'estableix ordre de preferència adjudicant al primer un 3, al segon un 2 i al tercer un 1.

APLICACIÓ

Cal tenir en compte una sèrie de qüestions prèvies:

- La persona que ha estat triades més vegades ho ha estat segons el criteri seleccionat, per la qual cosa no necessàriament també ho hauria estat segons altres criteris.
- El sociograma ha d'adaptar-se a les característiques del grup.
- El sociograma descriu i mostra situacions, però no en prediu la conclusió.

El procés d'aplicació d'aquesta tècnica es porta a terme en cinc etapes més o menys diferenciades:

1a etapa: el dinamitzador o dinamitzadora determina el tema sobre el qual vol recollir la informació (moments d'oci, activitats o tasques professionals, acadèmiques, vida en comú, etc.), els criteris de les preguntes (eleccions, rebutjos i/o indiferències) i el nombre de respostes que exigirà per a cada pregunta.

2a etapa: es formulen les preguntes al grup. Prèviament cal fer una introducció per tal d'aclarir els objectius de la tècnica i motivar els participants per tal que responguin de manera espontània i sincera, de manera que s'adonin de la importància de les seves respostes i assegurant-los la confidencialitat dels resultats. Després de llegir les instruccions i durant un quart d'hora cada persona respondrà a les preguntes formulades.

3a etapa: elaboració de la matriu sociomètrica. És un quadre de doble entrada, que té tantes caselles com membres hi ha en el grup. En l'eix vertical es reflecteixen els electors, i en l'eix horitzontal, els triats. Si es recullen preferències i rebutjos, se solen posar les primeres en blau i les segones en vermell.

4a etapa: construcció del sociograma. Consisteix a representar gràficament els resultats reflectits en la matriu sociomètrica. Mostra una figura que pot ser significativa, i es construeix amb fletxes que parteixen del membre que tria cap al membre triat. S'ha de fer un sociograma per a cadascuna de les preguntes plantejades. El sociograma expressa visiblement la posició que ocupa cada membre del grup respecte als altres, les eleccions i els rebutjos que ha rebut i que ha fet.

5a etapa: Anàlisi i interpretació del sociograma.

AVALUACIÓ DELS RESULTATS

L'avaluació dels resultats del test sociomètric ens permet descobrir les posicions sociomètriques, d'una banda, i les configuracions sociomètriques, de l'altra.

Posició sociomètrica: és individual i ve expressada pel nombre d'eleccions i rebutjos obtinguts per un subjecte. Amb la posició sociomètrica es pot arribar a determinar:

- a. *El líder*: la persona que rep moltes eleccions i molt pocs o cap rebuig. És el membre del grup que té un índex de popularitat i un estatus sociomètric més alts. Normalment no hi ha un sol líder, ja que el grup està dividit en subgrups amb els líders corresponents. En aquestes situacions és interessant veure si hi ha subjectes que actuen com a ponts entre l'un i l'altre. Les relacions entre els diferents líders són fonamentals per tal de comprendre la dinàmica del grup.
- b. *L'eminència gris*: es tracta d'una persona pràcticament aïllada, que gairebé manté una relació mútua amb el líder, amb una influència grupal prou forta, encara que externament no es noti ja que té una popularitat molt baixa.
- c. *L'aïllat o aïllada*: persona que no rep eleccions i tampoc tria ningú. Per detectar-lo s'ha de donar l'opció de deixar en blanc les preguntes.
- d. *El marginat o marginada*: aquest subjecte tria altres persones però no és triat per ningú.
- e. *El rebutjat o rebutjada de manera parcial*: persona que rep menys acceptacions que rebutjos.
- f. *El rebutjat o rebutjada total*: subjecte que només té rebutjos. La seva presència sol ser pesada per al grup, i té un alt nombre de característiques negatives per al grup.
- g. *El normal*: subjecte que rep algunes acceptacions i alguns rebutjos. Solen ser la majoria de membres del grup.
- h. *El polèmic o la polèmica*: és el subjecte que rep força acceptacions i força rebutjos. Són subjectes que tenen alhora característiques positives i negatives, solen dividir el grup apareixent com "l'antilíder", i poden tenir força influència i prestigi dins del grup.

Configuració sociomètrica: són supraindividuals i relacionen entre si, com a mínim, dues persones. Les més importants són les següents:

a. *La parella o relació diàdica:* són dos subjectes que es trien mútuament.

b. *El triangle o relació triàdica:* A, B i C es trien entre si. Solen formar un subgrup molt unit i compacte, amb una gran influència en la dinàmica del grup si un serveix com a subjecte pont. L'existència de molts subgrups ens pot informar de la disgregació del grup i de la poca cohesió.

c. *La cadena:* A tria B, B tria C, C tria D...(pot haver-hi eleccions recíproques tot i que no són necessàries per a la cadena).

d. *L'estrella.* Es dona quan un subjecte rep moltes fletxes. Reflecteix la figura del líder i serveix com a eix al grup, de manera que té una influència en la dinàmica del grup molt important.

ALGUNES PISTES D'INTERPRETACIÓ

Els procediments sociomètrics poden servir per detectar a alumnes que es troben en una situació problemàtica. Podent-se destacar dos criteris generals (ser rebutjat per un nombre important de companys i no tenir cap amic entre ells). Resumim breument a continuació alguns indicadors que poden permetre detectar aquestes situacions.

1.- Ser rebutjat per un nombre significatiu de companys; es reflecteix en l'índex de rebutjos i en el rànquing. Com a criteri general es considera a un alumne rebutjat quan obté un nombre de rebutjos superior a la tercera part dels companys que contesten al qüestionari, així com una puntuació en el rànquing que excedeixi sensiblement a la puntuació central que reflecteix neutralitat, aproximant-se al 4. És necessari, no obstant això, interpretar aquests criteris tenint en compte la tendència general que es produeixi en el grup avaluat.

2.-L'aïllament o total absència eleccions, que reflecteix falta d'oportunitats per establir relacions d'amistat en el grup avaluat.

El rebuig dels companys a l'escola no només priva a l'individu d'experiències necessàries per al seu desenvolupament (com succeeix amb l'aïllament), sinó que a més li exposa a interaccions que contribueixen a l'establiment de conductes i percepcions negativament distorsionades.

El nen aïllat es caracteritza per ser ignorat pels seus companys i passar desapercebut, encara que sol ser lleugerament impopular. El seu principal risc resideix en la privació soci-emocional i la falta d'oportunitats per establir relacions d'amistat. A més, la majoria dels nens aïllats solen ser conscients de la seva situació (es perceben sense amics), de la qual cosa es deriven alts nivells d'estrès i una accentuada tendència a *infravalorar la seva competència social.

QUESTIONARI (per passar-lo a classe)

El qüestionari de la pàgina següent és adequat per a nens fins als 13 anys:

NOM..... COGNOMS.....

COL·LEGI..... CURS..... CLASSE.....

1. Qui són els tres nois o noies de la teva classe amb els quals més t'agrada treballar?

Per què t'agrada treballar amb ells o amb elles?

2. Qui són els tres nois o noies de la teva classe amb els quals menys t'agrada treballar?

Per què no t'agrada treballar amb ells o amb elles?

3. Qui són els tres nois o noies de la teva classe amb els quals més t'agrada estar durant el temps lliure (sortir, en els esbarjos...)?

Per què t'agrada estar amb ells o amb elles?

4. Qui són els tres nois o noies de la teva classe amb els quals menys t'agrada estar durant el temps lliure (sortir, en els esbarjos...)?

Per què no t'agrada estar amb ells o amb elles?

5. Qui és el noi/a de la teva classe que destaca per:

1. Tenir molts amics.....

2. No tenir amics.....

3. Portar-se bé amb els professors.....

4. Portar-se malament amb els professors.....

5. Ser simpàtic amb els companys.....

6. Ser antipàtic amb els companys.....

7. La seva capacitat per atendre i escoltar als altres....

8. Estar freqüentment cridant l'atenció dels altres.....

9. su capacitat per resoldre conflictes entre companys.....

10. La seva agressivitat.....

11. Saber comunicar-se.....

12. Tenir problemes per comunicar-se.....

BIBLIOGRAFIA

En aquesta adreça electrònica de L'IOC, hi trobareu informació interessant sobre els grups, tot un ventall de temes que es necessiten per entendre'ls. A continuació he copiat el que hi fica sobre el Sociograma.

http://ioc.xtec.cat/materials/FP/Materials/1752_EDI/EDI_1752_M08/web/html/WebContent/u4/a1/continguts.html